

Ondráček, Jaroslav

Několik slov k jednomu překladu

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1977-1978, vol. 26-27, iss. A25-26, pp. [153]-155

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100554>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JAROSLAV ONDRÁČEK

NĚKOLIK SLOV K JEDNOMU PŘEKLADU

V posledních letech vzrostl počet překladů z finštiny. Je to především zásluhou knih akademika M. Waltariho, z jehož díla byly od roku 1969 do roku 1975 přetlumočeny romány *Egyptan Sinuhet* (1969, přeložila M. Hellmuthová), *Tajemný Etrusk* (1972, přeložila M. Hellmuthová), *Jeho království* (1974, přeložila M. Hellmuthová) a *Pád Cařihradu* (1975, přeložil Marek E. Světlík).

Opomím jiné autory a jiné překladatele (jmenován by musel být třeba J. P. Velkoborský) úmyslně, abych na poslední jmenovaném Waltariho románu předvedl čtenářům, jak lze chápat činnost, o níž italské úsloví praví, že „traduttore“ (překladatel) je „traditore“ (zrádce).

Mám originál knihy *Pád Cařihradu*. Jeho finský titul Johannes Angelos je uveden v tiráži s datem prvního vydání 1952, tj. s rokem, kdy byl vydán můj originál. Jde-li opravdu o překlad z finštiny — a některé omyly, jak uvidíme dále, tomu nasvědčují — nebrání nám nic ve srovnání původního díla a jeho překladu do češtiny.

Pád Cařihradu představuje vzhledem k výše uvedeným knihám (překlady M. Hellmuthové) smutný primát v tomto ohledu, tj. co se týče překladatelské práce, poněvadž při pečlivém srovnání prvních 15 stran textu (dál jsem to nevydržel a omlouvám se za tento nedostatek odvahy) jsem našel asi 150 chyb všeho druhu od přehlédnutí, neznalosti slov, nepochopení větné stavby a morfosyntaxe až po vynechávky, kdy si autor nevěděl rady s příslušným výrazem či slovní flexí. Snad si na jiných místech počínal svědomitěji, a to by bylo radostné zjištění, ovšem fakt je, že začátek se překladateli příliš nepovedl.

Český text elaborátu M. E. Světlíka začíná stranou 7. Od ní jsem zkoumal obě verze až po stranu 22. Teď by měl následovat výčet překladatelových prohřešků proti textu Waltariho románu, ale pro nedostatek místa uvedu pouze typy jazykových chyb, a to tak, že s finským slovem nebo slovy či větou uvedu překlad z české knihy, svou verzi a stranu překladu.

Vyjdeme od slovesa *ilmestyä* — *zvěstovat* — *zjevit se* (str. 7), což je pravděpodobně kontaminace se slovesem *ilmaista* (= vyjádřit). *Kylmäsinisin silmin* — *chladným pohledem* — *chladnýma modrýma očima* (str. 8). *Liiankin hyvin* — *velmi dobře* — *až příliš dobře* (str. 8). *Älykkäät* — *moudré* — *chytré, inteligentní* (str. 8). *Kaihoisa* — (nepřeloženo) — *unylý* (str. 8). *Korkeine mustine päähineineen* — (nepřeloženo) — *s vysokými černými pokrývkami hlavy* (str. 8). To bylo substantivum s dvěma adjektivy v tzv. komitativu, jednom ze 14 pádů. *Joka kolmas vastaantulija ... on munkki* — *každý třetí chodec ... byl mnich* — *každý třetí protijdoucí ... je mnich* (str. 8). „*Pois luvatto-mat lisäykset, ...*“ — „*Pryč s* (nepřeloženo) *dotatky*“ — „*Pryč s nedovolenými dodatky*“ (str. 8). *Ryntäilevän ja huitovan* — *s hrmotícím a křičícím* (= davem) — *tlačící se a rukama mávající* (sloveso *huitoa* zaměněno za *huutaa* = křičet);

(str. 8). *Hänen kasvonsa olivat surusta tummat* — byl pohroužen do temných úvah — jeho tvář byla temná hořem (str. 9). Tady už je náznak povrchního a smysl věty překrucujícího přístupu k originálu. *Korokkeelle kellastuneen marmoripylväikön eteen* — na zažloutlou vyvýšeninu před mramorový sloup. Zde zapracovala překladatelova fantazie naplno, poněvadž originál říká, že dotyčný vyskočil „na pódium před zažloutlé sloupoví“ (str. 9). Zcela nepochopitelný je překlad slova „kolea“ (= chladný, sychravý) adjektivem „jemný“ (týká se tu prosincového větru); (str. 9). Co však to všechno je proti tomu, co čteme mimo jiné na str. 10: *Hän on sama pieni pippurisilmäinen mies ja entistä laihempi ajeltuaan leukansa latinalliseen tapaan. Ferrarasta je Firenzeistä muistin hänet parrakkaana*. V češtině tyto věty znamenají: *Je to týž malý muž s očima jako kuličky pepře a hubenější poté, co si oholil bradu po latinském způsobu. Z Ferrary a Florencie jsem ho pamatoval s vousy*. Překladatel E. M. Světlík zpodil následující verzi: *Je stejně malý, s očima jako trny, ještě hubenější než dřívě a po latinském způsobu s dvojitou bradou (!)*. Nejlépe si na něj vzpomínám z Ferrary a Florencie. Snad jen začátečník kursu finštiny by mohl přeložit *Hän oli väkisin tempautunut irti väkijoukosta* ... jako *S námahou zůstala stranou* (str. 11), když Waltari píše, že „se prodrala násilím z davu“. Příznám se, že nevím, co znamená „těsný čas“ (str. 11), ale domnívám se, že si překladatel popletl slova „ahnas“ (těsný) a „ahdas“ (žravý, hltavý). Ani s tak jednoduchou větou jako *Hänen hiuksensa olivat vaaleat korupäähineen alla, tj. Její vlasy byly světlé* (= Měla světlé vlasy) pod zdobenou pokrývkou hlavy, si překladatel, neví rady a nabízí nám verzi *Její vlasy byly schované pod bílým (!) ozdobným šepcem* (str. 11). Nebo na str. 12: *Zhлубoka vzdechla, a jako by zadržovala dech, dlouze (!) a tázavě pronesla* ... Finský originál zní: *Hän hengähti syvään kuin olisi kauan pidättänyt hengitystään ja sanoi kysyvästi* ... , což znamená *Zhлубoka se nadechla, jako by byla dlouho zadržovala dech, a tázavě řekla* ... Ze str. 13 můžeme uvést např. větu *Kardinal jej donutil, aby převal (!) s Turky přísahu o příměří*, kde už spojení *převal přísahu* signalizuje nedostatek citu pro vazbu v duchu českého jazyka, zatímco originál prostě sděluje, že jde o *porušení Turkům odprísáhnutého míru* (*Kardinaali oli saanut hänet rikkomaan turkkilaisille vannomansa rauhan*). Je možné pokrčit spánky? Str. 14 nás o tom přesvědčuje větou *Pokrčila spánky*. Finské *Hän ryypisti kulmiaan* (= sražila obočí) využívá možnosti, že singulár *kulma* znamená „spánek“, ale plurál je „obočí“. Rozumí se, že by bylo jednodušší říci „zamračila se“. Umět počítat v cizím jazyce je, jak každý uzná, neobyčejně důležité, poněvadž jde často o peníze. Překladatel je v tomto směru méně úzkostlivý a finské *yhdelläkolmatta äänellä* (= 21 hlasy) je pro něho „devíti hlasy proti třem“ (str. 15). Zde se přímo nabízí domněnka, že finský způsob počítání od 20 do 30 je mu zcela neznám a ve finské číslovce odhaduje slova *yhdeksän* (= 9) a *kolme* (= 3). Ale tomu se nechce ani věřit. Jenže na téže stránce čteme: *V noci jsem dlouho neusnul* (*En ole paljon silmiäni ummistanut kahteen yöhön*), *Dvě noci jsem pořádně nezavřel oči*, takže s číslovkami (*kahteen* je pád zvaný illativ od *kaksi* = dva, dvě) to je asi slabší. Na další straně (16) — kvůli stručnosti se omezují jen na nejkřiklavější neshody mezi oběma texty — je zmínka o obchodníku se zeleninou. Ve finském originálu stojí: *Sen toi aamulla katuja kiertävä kaupustelija vihannesten mukana*. Překladatel napsal: *Donesl mi ho potulný obchodník se zeleninou*. Správně to má být: *Přinesl mi jej ráno* (*ráno* je v překladu vynecháno) *pouliční prodavač spolu se zeleninou*. Fantastická je věta *Žádný přichozí*

nevzbudil pozornost (str. 16), protože ve finštině se nehovoří o žádném příchodě, nýbrž o „mém oděvu“ (*Asunikaan ei herättänyt huomiota, ...*). Že by si překladatel spletl slova *asukas* (obyvatel) a *asu* (oděv)?

Nechci své krátké zastavení nad několika stranami tzv. překladu zbytečně protahovat, a proto skončím větou ze str. 17: *Pak jsem se s ním rozloučil*. Finská věta *Siten pääsin eroon hänestä* znamená *Tak jsem se ho zbavil*. *Siten* (tím, tak) — *sitten* (potom, pak), jedno nebo dvě *t*, to je přece maličkost. Můj názor je jiný, ale nehodlám jít v důkazech o kvalitě překladu nad únosnou míru. „Chyby“ a jejich množství mě mrzí, protože při lepší znalosti jazyka či snad větší pozornosti by jich jistě nebylo tolik. (Neodvažuji se odhadnout jejich konečné číslo v románě, který má 422 stran.) Rád bych doufal, že případnému dalšímu vydání bude přecházet důkladná revize českého překladu, poněvadž čtenář má právo na adekvátní text, na věty z jazykového hlediska ekvivalentní s finským originálem, a to co nejpřesnější, pokud jde o význam, smysl textu. Kdesi jsem četl, že se nemá „překládat“, ale „přemýšlet“, ovšem styl, který s tím souvisí, nutně vyplývá z dobré (řečeno čapkovsky) znalosti cizího i mateřského jazyka.

Finština je pro začátečníka neobyčejně těžký jazyk. Platí to především o její morfosyntaxi, ale také slovní zásoba svou „cizostí“ působí značné obtíže. Avšak jakmile jednou pronikneme do zmíněných oblastí, odhalíme nesmírnou přesnost jejich výrazových prostředků, hutnost souvětí zvláště v psaném jazyce i rysy, které jsou pro finštinu charakteristické a které zřetelně vyniknou na pozadí indoevropských jazyků. Tady nepomůže nic jiného než usilovné studium a neustálá konfrontace struktury obou jazyků.

Vím dobře, že nám chybí česká mluvnice finštiny, že nemáme příslušné slovníky, ale o to více je třeba, aby překladatel vycházel ze solidní znalosti morfosyntaxe, a pokud jde o slovní zásobu, aby pečlivě a s citem vážil svá slova, kterými českému čtenáři přibližuje literární dílo finských autorů, v našem případě knihy M. Waltariho, u nás tak oblíbeného, že mnohatisícový náklad je vždy ihned rozebrán.

Mým přáním by bylo, aby překlady z finštiny se obešly bez chyb, které do jisté míry znehodnocují Pád Cařihradu. Má-li se hovořit o „umění překladu“, musí být splněn především základní požadavek, tj. jeho správnost.

